
ESTABLISHMENT, BASIC PRINCIPLES AND ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF DIMITROV PIONEER ORGANIZATION “SEPTEMVRIJTCHЕ” 1944-1947

Petya Ivanova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Pedagogy, Republic of Bulgaria,
p.ivanova@fp.uni-sofia.bg

Abstract: The ideological, social, economic and cultural change that happened in Bulgaria in 1944, also affected the growing generation. Caring for children and their active inclusion in the changing circumstances were central to the politics of the new government. Fully in sync with the Soviet model of “happy socialist childhood”, the organization of education and training of children, as future members of the new socialist society, was a leading political priority of the Bulgarian Communist Party (BCP), which was dominant for the period. Almost immediately after taking over power from the Fatherland Front coalition under the leadership of its leading party –BCP, the Children’s and Youth organization “Septemvrijtche”, named Dimitrov Pioneer Organization a few years later, was created. The concept was that it is “voluntary, patriotic, cultural and educational organization of Bulgarian children and adolescents in the National primary schools.

From its establishment the organization was viewed as a political reserve by the Communist Party. It was this very role, which was enshrined in the trial itself, which underlies the fundamental principles and the organizational structure of the Pioneer organization “Septemvrijtche”. Built on the principles of collectivism and amateur activity, the organization had a horizontal and vertical structure. The horizontal structure, built on territorial basis, was at the level of children and included different teams /collectives/ -team /zveno-up to 15 children/, squad /children from one class/ and pioneer unit /children from the whole school/. The individual structural units were charged with various functions, but they were all subordinate to the common purpose and were the practical manifestation of the principles of collectivism and amateur activity. The vertical structure is subordinate to the Party understanding of the hierarchy and serviced the Party conception for subordination of managing activities at different levels. Vertically the organization consisted of Sublime Council “Septemvrijtche”, District Councils and Municipality councils. Horizontal and vertical structure of the organization were at the heart of its successful start. The organizations started its activities among children with different educational forms and tools, which were applied in the collectives of teams, squads and units.

The establishment, the basic principles and the organizational structure of Dimitrov Pioneer Organization “Septemvrijtche” are fully subordinated of Bulgarian Communist Party conception of applying of Marxist-Leninist idea of building “a new man” in the course of the reconstruction of class societies along the path of building communism. In historical perspective the organization becomes a worthy executor of the orders of BCP under whose care and leadership is created, grown and developed.

Keywords: organization, genesis, principles, structure, education

СЪЗДАВАНЕ, ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ И ОРГАНИЗАЦИОНЕН СТРОЕЖ НА ДИМИТРОВСКАТА ПИОНЕРСКА ОРГАНИЗАЦИЯ „СЕПТЕМВРИЙЧЕ“

Петя Иванова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Факултет по педагогика, Република България
p.ivanova@fp.uni-sofia.bg

Резюме: Настъпилата през 1944 година в България идеологическа, обществено-икономическа и културна промяна засяга и подрастващото поколение. Грижата за децата и тяхното активно приобщаване към променящите се обстоятелств заема централно място в политиката на новата власт. В съответствие със съветския модел на „щастливото социалистическо детство“, организирането на възпитанието и обучението на децата като бъдещи членове на новото социалистическо общество е водещ приоритет в политическата програма на доминиращата за периода Българска комунистическа партия (БКП). Почти веднага след поемането на властта от коалицията на Отечествения фронт, под ръководството на водещата в нея БКП се създава Детско-юношеската организация „Септемврийче“, наречена няколко години по-късно Димитровска пионерска организация. Концепцията е тя да бъде „доброволна, патриотична, културно-просветна и възпитателна организация на българските деца и юноши в народните основни училища“.

Още със създаването на организацията на нея се гледа като на политически резерв на комунистическата партия. Именно тази роля, заложена още при самото създаване, стои в основата на основните принципи и организационния строеж на пионерска организация „Септемврийче“. Изградена върху принципите на колективизма и самодейността, организацията има хоризонтална и вертикална структура. Хоризонталната структура, изградена на териториален принцип, включва различни по големина колективи – дружина, отряд и звено. Отделните структурни единици са натоварени с различни функции, обединени от общата цел. Основни принципи в тяхната дейност са колективизма и самодейността. Вертикалната структура представя субординацията в управлението на пионерската организация. Във вертикален разрез организацията се състои от Върховен съвет „Септемврийче“, областни и околийски съвети. Хоризонталното и вертикално равнище на изграждане на организацията стоят в основата на успешния ѝ старт. Организацията започва дейността си сред децата с разнообразни възпитателни форми и средства, прилагани в колективите на отделните звена, отряди и дружини.

Създаването, основните принципи и организационния строеж на ДПО „Септемвриче“ са изцяло подчинени на концепцията на комунистическата партия, свързана с прилагане на марксистко-ленинската идея за изграждането на „новия човек“ в хода на преустройството на класовото общество по пътя на изграждане на комунизма. В историческа перспектива организацията става достоен изпълнител на поръченията на БКП, под чиито грижи и ръководство тя се създава, израства и развива.

Ключови думи: организация, генезис, принципи, структура, възпитание

1. СЪЗДАВАНЕ НА ДИМИТРОВСКА ПИОНЕРСКА ОРГАНИЗАЦИЯ „СЕПТЕМВРИЙЧЕ“

В началото на 1944 година Политбюро на ЦК на БКП приема решение да се изгради организация на децата и юношите в България от типа на Ленинската пионерска организация. Със задачата по изграждане на организацията (Решение №7 от 2ри ноември 1944година) е нагърбен Работническият младежки съюз (РМС). Името на организацията е предложено на обществена дискусия, в която участват децата, педагогическите колективи и цялата широка общественост. След проведените обсъждания е предложено и Политбюро на ЦК на БКП решава да нарече детско-юношеската организация - Септемврийче.

Началото на организацията е поставено с появата на първите чети в различни градове в страната. Паралелно с ДЮО „Септемврийче“ през 1945 година дейност осъществяват и детски организации към други партии. Съществуването на множество детски и младежки организации обаче носи опасността от различията между отделните партии да бъдат пренесени и сред подрастващите. Предвид реалната възможност за разцепление, ЦК на БКП възлага на РМС обединяването на всички деца в единна, патриотична и антифашистка организация „Септемврийче“. На Петата си конференция (април 1945г.) РМС излиза с предложение, което се обсъжда от Централната младежка комисия (ЦМК) при НК на ОФ, за създаване на единна детска организация и се взема решение, съществуващите организации „Червени лястовички“, „Детелина“, „Християнче“ и „Стамболийче“ да се обединят в единна масова организация „Септемврийче“. Официалната власт в лицето на Министерството на народната просвета (МНП) в течение на учебната 1944-1945 година не заявява своята позиция по отношение на организацията.

Така още със създаването си ДПО „Септемврийче“ се оформя като единствена, масова, високопатриотична организация на децата в България, замислена като най-близък помощник на народното училище в процеса на комунистическото възпитание на подрастващото поколение. В основата на възпитателната работа на новата организация заляга марксистко-ленинското разбиране за комунистическото възпитание. Построено върху основите на диалектическия материализъм, учението на Маркс и Енгелс за възпитанието е част от научния комунизъм. В противоречие с всички педагогически теории, съществували до този момент, които разглеждат възпитанието абстрактно, извън конкретно-историческите условия и споделят идеята за неизменен възпитателен идеал, Маркс и Енгелс говорят за исторически характер на възпитанието и обобщават, че в класовото общество, то има класов характер. Като задача на възпитанието в социалистическото общество, те поставят всестраниното развитие на човека (Медински, 1950).

2. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ИЗГРАЖДАНЕ НА ПИОНЕРСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

В съответствие с основните постановки на марксистко-ленинската теория за възпитанието ДПО „Септемврийче“ има за задача да възпитава българските деца и юноши в комунистическия идеал, да формира чертите на новия гражданин на Народната република и възпитава достойни и активни строители на новата социалистическа страна. Формирането на новия човек, в съгласие с колективистичното разбиране на ленинската концепция, се осъществява най-добре в колектива и с помоща на колектива. Най-добрите черти на новият социалистически човек се изграждат в колектива и в този контекст основният принцип, на който се изгражда пионерската организация, е **колективизмът**. Разбирането за колективизма се състои в

необходимостта пионерите да бъдат обединени в колективи, в които да се осъществява възпитанието. Върху схващането за колективизма се изгражда и цялостната организационна структура на ДПО „Септемврийче“. Вторият принцип, върху който е построена детската и младежка организация е **самодейността**. Самодейността е свързана с прехвърлянето на инициативността и активността, както при планирането на дейността, така и при осъществяването ѝ, в ръцете на самите пионери. Самодейността се разбира като гаранция за разгръщането на организаторския и творческия потенциал на децата. Принципът на самодейността на практика се осъществява посредством изграждането на съвети на дружините и отрядите и избор на звеневи като самостоятелни органи в организацията, изградени изцяло от деца. Изборът се случва на пионерски сбор, където децата имат право да изразяват мнението си с право на глас.

3. ОРГАНИЗАЦИОНЕН СТРОЕЖ

Според приетият в началото на 1946 година от Министъра на народната просвета, със Заповед № 641 от 4 февруари, **Устав на ЕДЮО**, „Септемврийче е обща, народна, антифашистка, културно-просветна и възпитателна детска и юношеска организация. Чл.3 постановява, че „Септемврийче“ е свободна, доброволна и патриотична организация на българските деца и юноши в народните и частни основни училища.“ На организацията се отрежда ролята на „пръв и най-добър помощник на училището във всяко отношение“ (чл.5), който спомага за „народното, демократично и прогресивно възпитание на децата и юношите в България“ (чл.5). Уставът посочва, че в организацията могат да членуват всички деца и юноши –ученици, на възраст от 7 до 15 години без разлика в пол, народност и вероизповедание (чл. 17) и приемането им в организацията става на общо събрание на четата (чл.18) след даването на тържествено обещание. Строежът на организацията включва няколко единици. **Дружинка** –децата от едно голямо училище, или няколко по-малки, дружинката е изградена от **чети** – отделните паралелки или отделения /в началното училище/ - от 15 до 45 деца и във всяка чета има по 3 **десетки** от 5 до 15 септемврийчета (чл 21, 22 и 23 от Устава). Център на организацията е училището. Чл. 24 гласи „Организацията се изгражда и работи само в училището, а през лятната ваканция – в лагерите, летните игрища, махалите и кварталите...” „Септемврийче“ съгласува дейността си неизменно със задачите на училището, като го подпомага и допълва.“ (ИЦД, а.е. 1, л.72)

Хоризонталната структура на организацията, уредена с Устава, съответства на основните принципи за самодейността и колективизма. Отделни структурни единици /колективи/ изградени изцяло от деца са упълномощени с вземането на автономни /доколкото могат да бъдат в рамките на системата на социалистическото общество/ решения и съответно са ангажирани с тяхното осъществяване.

Пионерската дружина е най-голямата структурна единица. Тя представлява колектив, който се изгражда в отделното училище, пионерски дом или лагер и обхваща всички пионери от съответната общност. Пионерската дружина се управлява от дружинен съвет, който се състои от 3 до 15 члена, и се избира в началото на всяка учебна година на сбор на дружината. Избраните за членове на дружинния съвет пионери са онези, които са олицетворение на добродетелите на социалистическия човек и се ползват с авторитета и уважението на съучениците си. От тях дружинният съвет си избира председател, знаменосец и редактор на стенвестника. Единственият възрастен човек, който влиза по право в дружинния съвет е дружинният ръководител (Павлов и др., 1955). Функциите на дружинния съвет са многостранни. Той работи по предварително утвърден план и ръководи както дейността на цялата дружина, така и работата на отделните отряди /чети/ и звена /десетки/. Задълженията на дружинния съвет включват организирането и подготовката на тържествени и дружинни съборове, свързани с празници и бележити дати, спортни, художествени и интернационални събития, в които пионерите от съответната дружина взимат участие. За да не се превърне самодейността в стихийност и да не излезе извън контрол пионерската воля, дружинният ръководител включен в дружинния съвет може да търси съдействието на учителите и на директора на съответното училище.

Пионерската дружина е изградена от **пионерски отряди**. В състава на отряда влизат децата от една паралелка. Колективистичната идея претворена в отряда се свързва с разбирането, че обединяването на деца на една възраст, с еднаква степен на умствено и физическо развитие, сходни интереси и общи задачи е презумпция за сполотяването им и постигането на възпитателната цел и задача на организацията. В хода на съществуването си един отряд запазва приблизително еднакъв състав си, което гарантира по-успешното опознаване на членовете му, както и предпоставя изграждането на по-силни отношения и връзки и развитие на добродетели като сътрудничество и взаимопомощ. Отрядът се управлява от отряден съвет /от 3 до 5 члена/, начело с отряден председател. Отрядният съвет се избира в началото на всяка учебна година и ръководи живота в конкретния отряд от пионери. Отрядният съвет работи по план, в който са предвидени разнообразни инициативи, в основата на които стоят различни възпитателни задачи. Една от възпитателните задачи е да бъдат включени активно в работата всички членове на отряда.

На хоризонтално равнище пионерското **звено** е най-малката структурна единица. В звеното са включени до 15 пионера, които са обединени по териториален принцип /живеят на близко в съответния квартал или град/ и сходни интереси. Звеното се згражда на принципа на свободното обединение, но то се контролира от ръководителя в случаи на нарушаване на баланса в структурата /напр. струпване на ученици с лошо поведение, слаб успех или обратно/ (Павлов и др., 1955). Добра възпитателна практика е ако звената запазят състава си от 3-ти до 8-ми клас. Начело на звеното се избира звеневи, на сбор на звеното за една година. Членовете на отделните звена и звеневите се съобщават на отчетно-изборен сбор на отряда, като форма на обществено утвърждаване и с цел провокиране на по-високо осъзнаване на поетата обществена отговорност. Независимо, че е най-малката структурна единица, звеното играе важна роля в живота на организацията.

Ръководството на дружинките, четите и десетките се урежда от чл. 33 до чл. 39 на Устава. Всяка дружинка има за ръководител учител /или учители/, всяка чета – учител, учителка ученик или ученичка от гимназията, десетката излъчва десетник. Ръководителите на дружини и чети се определят от комисия в състав – директор или главен учител, учителят на отделението или паралелката, представители на ОФ комитета и ОФ младежката комисия и се утвърждават от околийския комитет „Септемврийче”. В последствие ръководителите се одобряват само от отговорните структури на Партията. Пионерската самодейност се осъществява на хоризонтално ниво и чрез форми на самоуправление като звеневи, отяден и дружинен сбор. Вертикалната структура също се урежда в Устава. Ръководството е поверено на Върховен съвет „Септемврийче”, който ръководи организацията в цялата страна (ЦДА, а.е. 21, с.49-53; ЦДА, а.е. 1, л.73). Върховният съвет „Септемврийче” излъчва от състава си постоянно представителство от 5 души – председател, подпредседател, организационен секретар и двама членове. При областните комитети на ОФ се образуват областни съвети, отговорни за организацията в областта (Областните съвети също излъчват от състава си постоянно присъствие от 5 души), а при околийските ОФ комитети се образуват околийски съвети „Септемврийче” (отново с постоянно присъствие от 5 души). „Върховният, областните и околийските съвети „Септемврийче” назначават нужното число инструктори, редактори, художници, уредници, технически лица и др. за провеждане на решенията.” (пак там). Инструкторите са отговорни за следните сектори: културно-масова работа, физкултура, трудова дейност, лагери, чавдарчета и подготовка на кадри. В рамките на първото тримесечие на 1946 година се създават спомагателно-съвещателни комисии в областите и околии, в състав от 5 до 10 души – училищният инспектор, учители, педагози, спортисти, музиканти, артисти и др. По преценка на ръководството на отдела, създадените комисии не изпълняват добре възложената им задача и с решение от 16 април ЦМК ги превръща в съвети „Септемврийче”. Пред съветите „Септемврийче” се поставят няколко задачи – подготовка на кадри, организиране на летни лагери и организиране на физкултурни паради. В съветите „Септемврийче” освен училищните инспектори, учителите и специалистите се включват и следните лица - член от ОФ комитета, околийският управител и представители на Министерство на социалната политика, СРС, ОРПС, БЖНС, помощната организация към щаба на войската (ЦДА, арх.ед. 1, с.52).

Още от самото си създаване детско-юношеската организация „Септемврийче” се стреми към тясна връзка и сътрудничество с учителите. На конференции и курсове на Съюза на работниците в просветата (СРП) се изнасят доклади, които запознават учителството с характера и задачите на организацията. Учителите са привлечени като специалисти за ръководители на кръжоците, както и при подготовката на децата за културните и художествено-самодейни изяви – утра, вечеринки, забави и др. Целта е дейността на организацията да бъде съгласувана със задачите на училището, „като го подпомага и допълва, а учителите още по-масово и активно трябва да се заемат с работата в организацията” (ЦДА, а.е. 1, л.60). Ръководството на организацията полага и необходимите усилия за заангажиране на родителите на децата, членуващи в „Септемврийче”, по линия на съществуващите родителско-учителски сдружения. На родителите се гледа, като на важен фактор при разширяването и утвърждаването на организацията. Те биха били полезни както с материалната помощ, която биха оказали, така и с участие в някои от дейностите – организиране на трапезарии, дневни домове, лагери, летни игрища, утра, забави и др.

В началото на 1946 година Върховен съвет Септемврийче решава „Във Върховния, областните, околийските и градски съвети „Септемврийче” да се привлекат представители на следните организации: Български народен читалищен съюз, Български народен въздържателен съюз, Български червен кръст, Помощната организация, Националният комитет на българските кооперации и Централният съвет за физкултура и спорт”, като споменатите организации да бъдат дописани в Устава. На малко по-ранен етап излиза съвместно Окръжно № 2 (15 март 1946 година) на Върховен съвет „Септемврийче”, Управителен съвет на Български народен въздържателен съюз, Централен спортен съвет и Национален комитет на Българските кооперации – младежка комисия (ЦДА, а.е. 21, л. 54-56). Окръжното е формалната реализация на концепцията на ОФ за

единна организация на българските деца. Като се опира на чл. 40 , буква „г” от Устава на „Септемврийче” то постановява, че: „1. В основните училища да има само две ученически организации: „Септемврийче” и „Червен кръст”. 2. При дружинките на „Септемврийче” да се образуват въздържателни кръжоци и ученически кооперации. Там където има дружество „Червен кръст” и където няма условия за ученически кооперации да се образуват здравни и кооперативни кръжоци.” (ЦДА, а. е.21, л.55) Съгласно окръжното „Септемврийче” се заема и с художествената самодейност, спортната, туристическата и физкултурната дейност. Пътят на организацията за осъществяване на вменените и задачи е открит, чрез съсредоточаването в ръцете ѝ на грижите за комунистическото възпитание на българските деца, в които партията вижда бъдещите строители на родината.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Хоризонталната и ветикалната структура на ДПО „Септемврийче“ са в основата на нейния успешен старт. Реализираните разнообразни възпитателни дейности, осъществени в рамките на първите години от образуването на ДПО „Септемврийче“, са пряко доказателство за това. До настоящия момент в България не е имало толкова масова детско-юношеска организация. Пионерската организация започва да се оформя като един от важните фактори за възпитанието на българските деца и юноши и „пръв помощник на училището”. Стимулира се самоинициативата, самодейността и творчеството на самите ученици. 1947 година заварва организацията с 633 464 септемврийчета от общо 930 942 деца, подлежащи на задължително обучение. В цялата страна работят 4 474 дружини и 19 589 чети (ЦДА, а. е.10, л.6 -8).

Създаването, основните принципи и организационният строеж на ДПО „Септемврийче“ са тясно обвързани с постигането на една цел – да се създаде „повсеместно тип „Септемврийче”- високо културно, смело и уверено в силите си дете; дете, което обича силно народа, родината си, труда, науката и другарчетата си; дете, което уважава родителите и учителите си и възрастните хора; дете, което обича свободата и мрази всяко насилие и подтисничество”(ЦДА, а. е. 10, л.36). Организацията е напълно готова да възпитава сред децата комунистическият морал и да ги подготвя за строителството на социализма. Замислена и организирана по стандартите и идеологията на марксизъм- ленинизма и по примера на Лениската пионерска организация ДПО „Септемврийче“ става достоен изпълнител на поръченията на комунистическата партия.

ЛИТЕРАТУРА

- Еленков, И. & Колева Д. (2010). *Детството при социализма. Политически, институционални и биографични перспективи*, София: Рива
- Калинова, Е. & Баева, И. (2010). *Българските преходи 1939-2010*. Парадигма.
- Медински, Е. Н. (1950). *История на педагогиката*, 209-211.
- Окръжно № 4 – ЦДА, Фонд 1058, опис №1, арх. ед. № 21, с.10.
- Окръжно № 2 – ЦДА, фонд 1058, опис №1, арх. ед. № 21, 54-56.
- Отчетен доклад за дейността на организация „Септемврийче” от 1 януари 1947г. до 20 септември 1947г. – ЦДА, фонд 1058, опис № 1, арх. ед. № 10, 6 -8.
- Павлов, Ив. и колектив (1955). *Димитровска пионерска организация „Септемврийче“*. Учебник за педагогическите училища, „Народна Просвета“, С.
- ЦДА, фонд 1058, опис №1, арх. ед. № 18, с. 194-195.
- ЦДА, фонд 1058, опис №1, арх.ед. №21, с.49-53, Съвместно окръжно №1 на НК на ОФ, ЦМК при НК на ОФ и Върховен съвет „Септемврийче” при НК на ОФ; ЦДА, фонд 1050, опис №1, арх.ед. №1, с.73
- ЦДА, фонд 1058, опис №1, арх.ед. 1, с.52.
- ЦДА, фонд 1058, ЦДА, опис №1, арх.ед. 1, с.72.
- Цонева, П. (2019). Развитие на извънучилищното възпитание в детските организации през периода 1944-1990 г. *Професионално образование*, 21 (4), 351-361.
- Цонева, П. (2018). *Детските организации и извънучилищното възпитание 1944-1990: Неформалното образование в България 1878-1989*. София: Колбис.